

Dr. J. Doležal:

CO SOUDÍ ABITURIENTI O PSYCHOTECHNICKÉM VYŠETŘENÍ

Ústřední psychotechnický ústav československý provedl letos již třetím rokem psychotechnické vyšetření abiturientů. Účelem vyšetření jest zjistiti hlavně, zda nadání abiturienta zaručuje úspěšné studium na vysoké škole, který obor vysokoškolský by měl voliti, případně které povolání by bylo pro něho nejvhodnější. Také chceme radit, jak by měl uspořádati svou práci a své plány, aby úspěch jeho snažení byl co největší. Posudek se opírá o výzkum testy, dotazníky a o osobní rozhovor.

Vyskytl se názor, že toto vyšetřování a tyto porady abiturientům jsou zbytečné. Domnívám se, že tuto otázku nejspíše by mohli zodpověděti abiturienti, kteří se vyšetření podrobili. Uveřejňuji proto ve výtahu mínění těch abiturientů, jichž názor se mi podařilo příležitostně získati. Pro nedostatek místa nemohu ovšem uveřejniti celé úsudky. Omezují se na jejich zpracování, při čemž doslovně cituji jen tam, kde to bylo věcně žádoucí.

Pro posouzení metod a významu psychotechnického vyšetření abiturientů, které provádí ÚPÚ, jest jistě důležitý také hlas těch, kdož se vyšetření podrobili, snad ještě důležitější než hlas kritiků, kteří jsou sice povoláni zaujmouti stanovisko po stránce teoretické, ale konkrétně použité metody neznají a snadno ve své kritice potírají něco, co ve skutečnosti neexistuje, bojujíce proti nedostatkům možným, ale ne skutečným.

Profesor češtiny kteréhosi reálného gymnasia na Moravě vyzval žáky VIII. tř. (kteří se až na 3 podrobili psychotechnickému vyšetření), aby popsali své dojmy z psychotechnického vyšetření, zaujali stanovisko k metodám, kterými bylo prováděno, případně aby napsali, proč se psychotechnického vyšetření nezúčastnili. Žákům nebylo známo, že jejich práce bude dána k dispozici psychotechnickému ústavu.

Důvody, jež udávají 3 žáci nepřihlášení pro své rozhodnutí jsou v přehledu tyto:

— který není ani $\frac{1}{3}$ skutečných výloh připadajících na jednoho abiturienta — je obnosem, kteří studenti nezřídka těžce mohou zaplatit. Tato skutečnost vedla nás k tomu, provést vyšetření úplně zdarma v případech, kde by poplatek znamenal pro studenta nebo jeho rodiče oběť a který by si musel snad uspořít na jiných nutnějších vydáních.

V celku obsahují důvody těchto 3 nepřihlášených abiturientů v zásadě téměř všechny důležitější námitky, které proti vyšetření psychotechnickému byly i s jiných stran a také se stran odborných předneseny. Až na případ studenta s jednostranným nadáním jsou všechny povšechného rázu, tedy zásadní. Některým z těchto námitek nelze upřít v podstatě určitou oprávněnost. Zvláště podnět, aby abiturientům byly poskytovány obšírné a spolehlivé informace o jednotlivých oborech studijních a jednotlivých povoláních a to nejen o požadavcích, které tyto studijní obory kladou, nýbrž také i o jejich vyhlídkách. Tento požadavek jest jistě správný, není však nikterak snadné mu vyhovět. Statistická data sem spadající jsou řídká a jejich spolehlivost není vždy prokazatelnou, ostatně jest otázka vyhlídek všech povolání také otázkou pesimismu neb optimismu v názoru na další vývoj hospodářských poměrů nejen u nás, nýbrž v celém světě.

Přistupme nyní ke kritikám ostatních abiturientů. Abiturienti psali své práce druhý den po vyšetření a neměli ještě posudek v ruce. Může se tedy kritika vztahovati jen na metodu vyšetření, na testy a na osobu vyšetření provádějící. V celku možno rozlišovati kromě již zmíněných 3 abiturientů, kteří se ke zkoušce nepřihlásili, kteří tedy mají stanovisko zásadně odmítavé, ještě 4 skupiny:

1. *Skupina se stanoviskem vyčkávacím a skeptickým* — (3 abiturienti).

Tito abiturienti mají některé zásadní výtky. Nejčastěji jsou

vytýkány únavnost a obtížnost vyšetřování. Abiturient K. G. odmítá to, že vyšetřující psychotechnik je předem seznámen s plány vyšetřovaného a že vyšetřovaný v dotazníku mnoho o sobě prozrazuje. Představoval by si vyšetřování tak, že by každý měl utajit budoucí nebo zvolené povolání a psychotechnik by mu měl sám oznámit, k čemu se hodí nebo jaké vlohy má. Tato obava, že psychotechnik bude příliš ovlivňován názory, odpovědmi a údaji dotazníkovými se opakuje častěji. Také nedostatek kontaktu s psychotechnikem, jehož úkolem bude vypracovati posudek, jest vytýkán jedním abiturientem, který si však představuje, že posudek bude psát někdo jiný než ten, kdo vyšetřoval.

Negativní stanovisko nejzřetelněji vyjadřuje abiturient H. Š. a cituji proto celou jeho práci. Píše:

„Jako každá novota, tak i včerejší psychotechnické vyšetřování mne zajímalo. (Tedy tato zkouška mne zajímala pouze proto, že je to úplně nová věc.) Chtěl jsem pouze vědět, co budou s námi dělat. Jiného zájmu o ni u mne nebylo. Tím ovšem nechci říci, že bych tuto zkoušku jen tak odbyl. Všechny úlohy a testy jsem poctivě, pokud to bylo v mé moci, vykonal. O nějakém zneklidnění při této zkoušce nebylo u mne ani řeči, ba naopak, některé úlohy, které jsme dostali, mne bavily, a mohu říci, že mi byly skoro hračkou.

Na výsledek této zkoušky nejsem vůbec zvědav. Víím, co mi řeknou...

Psychotechnická zkouška, jaké jsme včera se podrobili, hodí se podle mého názoru pro lidi s menší inteligencí.“

V celku jest to však jediný případ, kde stanovisko jest úplně negativní. Ale i zde (podobně jako u těch, kteří se nepřihlásili) většinou z důvodů zásadních. Oba ostatní abiturienti mají sice pochybnosti, ale v celku zaujímají stanovisko vyčkávací a odkládají závěr až po obdržení posudku.

2. *Skupina neutrální* (5 abiturientů). Z těchto abiturientů se omezují 3 na popis metody a nezaujímají k ní vlastního stanoviska, až na to, že se jim zdá vyšetření příliš obtížné. Dva (M. V. a V. N.) mají vůči psychotechnickému vyšetření zvláštní výtku.

M. V. píše:

„Zkouška mne velmi zklamala, neboť není nic těžkého poznat podle tak podrobných otázek povahu, schopnost a nadání žákovo.“

N. V. vyjadřuje totéž jinými slovy:

„Myslím si, že podle odpovědí, které jsme museli dávat na určité otázky, může si každý i nestudovaný učiniti obraz o naší inteligenci a schopnostech.“

Oba jsou tedy ne snad toho názoru, že by materiál při vyšetření získaný nestačil k dostatečnému poznání osobnosti vyšetřeného, nýbrž naopak, že materiál je tak obširný a metoda sestavena tak, že vlastně už není ani třeba odborného psychotechnika, aby si učinil správný obraz o vyšetřeném. Jsou zklamáni strízlivostí a poměrnou jednoduchostí metody, očekávali pravděpodobně něco mnohem tajemnějšího, jistě něco podobného jako je hádání z ruky, nebo posuzování osudu podle hvězd. Jejich výtka je vlastně chválou metody, kterou vyšetření bylo provedeno.

3. *Skupina se stanoviskem pozitivním* (12 abiturientů). Tři z těchto abiturientů nemají námitek proti metodě a také nepochybují o možnosti posouzení a jsou zvědaví na výsledek. Jeden z nich se zmiňuje také o tom, že měl na počátku trému. „Měl jsem dojem, jako bych dělal písemnou maturitní zkoušku.“ Je to jediná zmínka o trémě a i tento abiturient poznamenává, že měl trému jen v první části prvního testu.

Ostatních devět abiturientů je pro vyšetření více méně nadšeno. Vyzvedám jen několik pozitivních momentů.

„Testátor byl příjemný člověk a snažil se, abychom byli pokud možno veselí a myslí, abychom neměli žádný strach a abychom na chvíli zapomněli na školu. Testy byly velmi zajímavé. Celkem byla zkouška velmi zajímavá a mně se líbila.“ (S. R.)

„Celkem možno říci, že kdo si přečetl testy a dotazníky může docela jasně posoudit inteligenci, schopnosti, záliby a charakter vyšetřeného, vždyť celá ta zkouška byla vlastně asi 6hodinovou zpovědí.“ (H. R.)

„Zkouška se dělá testy velmi vhodně k tomu zařízenými.“ (L. K.)

„První testy mne pro svou jednoduchost velmi nezajímaly, další testy mne však přesvědčily, že jest to věc, která dovede nadchnout i k horečnému

přemýšlení, chvatu a úsilí. Přiznávám se, že jsem ještě nikdy najednou tolik nepracoval a tolik nepřemýšlel. Dotazník mne přivedl na otázky týkající se mého vnitřního já, o kterých jsem dosud já sám neuvažoval.“ (F. D.)

„Metody jsou podle mého názoru velmi vhodné a dobře mohou vyhovět svému účelu. Zodpovězení dotazníku „Z“ jest věcí moc důvěrnou; nikdo by na otázky tam obsažené neodpověděl pravdivě osobě, k níž nemá důvěru. Celkem mohu říci, že celá zkouška jest sestavena tak, že k posouzení člověka úplně stačí. Velkou předností jest, že posudek může být úplně objektivní bez jakéhokoliv vlivu osobního.“ (A. J.)

I u ostatních abiturientů opakuje se znovu a znovu konstatování, že z údajů ve vyšetření získaných musí být možné utvořit si přesný úsudek o vyšetřeném. Všichni očekávají posudek s napětím.

Jiná příležitost sledovati mínění abiturientů středních škol o psychotechnickém vyšetření s nimi provedeném se vyskytla při zápisu posluchačů na filosofické fakultě Karlovy university v Praze. Na této fakultě je totiž zavedeno psychotechnické vyšetření na zkoušku povinně. Každý nový posluchač se mu musí podrobiti i když prozatím kromě rady udělené posluchačům nejsou z tohoto vyšetření vyvozovány jiné důsledky. Abiturienti, kteří se psychotechnickému vyšetření podrobili již na střední škole, nebyli ovšem znovu vyšetřováni. Doplnili jen některé speciální zkoušky a opakovali z důvodů výzkumných některé testy. Třiceti čtyřem z těchto nově zapsaných posluchačů předložili jsme otázku, co soudí o psychotechnickém vyšetřování a jak byli spokojeni se svým posudkem. Odpovědi mohly být anonymní.

Jen jeden z těchto posluchačů měl zásadní pochybnosti o tom, že by bylo možno vystihnouti psychotechnickým vyšetřením osobnost vyšetřeného nebo i jenom jeho inteligenci. Pro posouzení jeho postoje k psychotechnickému vyšetření a důvodů, kterými argumentuje, otiskuji celou kritiku. Posluchač se nepodepsal:

„Metoda posouzení byla snad správná, ale přece všechny kladené otázky nemohly vystihnout duši nebo inteligenci žáka. Některé byly dosti nejasné, ba zdálo se, že i dosti bezúčelné. Myslím, že podobnými zkouškami nelze odhadnout inteligenci žáka. Profesor při tomto odhadu nepomýšlí na to, v jaké náladě byl žák nebo pod. S výsledkem zkoušky jsem nebyla spokojena. Nikdo přece nemůže viděti do mého nitra, to znamená, co je ve mně nebo není. Někdy se člověk splete a napíše to, co nemyslí, co se nesrovnává s jeho povahou a již se o něm napíše, jakou má povahu, nebo jakou má inteligenci. Myslím, že tato zkouška má pouze vliv na postřeh, t. j., kterak tomu žák porozumí (jednotlivým testům).“

Poslední větě nutno rozuměti pravděpodobně tak, že psychotechnickým vyšetřením lze vystihnouti jen aperceptivní stránku duševního dění; nevystihuje tedy skutečně tvořivou inteligenci, nýbrž jen schopnost pochopiti. Mimo tento případ nevyskytl se mezi posluchači filosofie již nikdo, kdo by vyšetření zásadně a úplně odmítal. Jeden posluchač uznává důležitost vyšetření, omezuje však jeho význam na „oblast rozumově mechanickou“, čímž míní intelektuální schopnosti na rozdíl od charakteru, při čemž za důležitější by považoval zkoušku charakteru.

Dalších 5 posluchačů se staví k psychotechnickému vyšetření celkem pozitivně, tvrdí však, že jim tak, jak bylo prováděno, nepřineslo nic nového, posudek prý neobsahoval nic, co by sami nevěděli. Dva z nich míní, že posudek opakoval jen to, co sami o sobě napsali v dotaznících. Zná-li někdo sama sebe — správně a dostatečně — nemůže mu ovšem psychotechnické vyšetření přinést zásadně nové poznatky. Totéž platí i o výtce, že v posudku bylo jen to, co vyšetřený sám o sobě napsal v dotazníku. Ovšem mohlo by to také znamenat, že psychotechnik nedovedl konkrétní údaje dotazníkové zpracovati v poznatky povšechnější.

V kritikách ostatních posluchačů převládají zřetelně momenty pozitivní, ale vyskytují se také některé námitky a výtky, byť i ne zásadního rázu. Uvádím nejprve výtky a zároveň vždy počet posluchačů, kteří je přednesli.

1. *Posudek byl příliš stručný*, neobsahoval všechno to, co posluchači očekávali (6 posluchačů).

2. *Únavnost, obtížnost a přílišná délka vyšetřování* (9 posluchačů). Často provází tuto výtku také doplněk, že nejsou zvyklí tak dlouhou dobu (asi 6 hodin) tak intenzivně pracovat a že byli nakonec velmi unaveni, takže mají dojem, že práce vykonané ke konci vyšetřování nemohou být pro jejich posouzení směrodatné. Někteří si stěžují na obtížnost testů (toto je však nutno posuzovati relativně, ježto se vyskytuje asi stejný počet tvrzení opačných).

3. *Metoda nebo posudek byly málo individuální* (3 posluchači). Třebaže jsme se zásadně snažili doplniti údaje testů a dotazníků ještě osobním rozhovorem, vyskytly se skutečně — byť i zřídka — případy, že takový rozhovor nebyl z nějakých důvodů možný. Počet těchto výtek není sice nijak vysoký (3 ze 34), výtka sama o sobě jest však velmi závažná a ukazuje, že bude třeba individuální stránku vyšetření ještě více zdůrazniti než dosud. Vyšetření bylo již letos v tomto směru poněkud pozměněno a zdá se, že při správné spolupráci se školou a správnou organizací vyšetřování bude možno v tomto směru plně uspokojiti.

4. Dva posluchači byli posudkem zklamáni proto, že očekávali ať právem či neprávem výsledek lepší.

To jest asi souhrn všech význačnějších výtek a negativních kritik u všech 34 posluchačů. Při vyšetřování v roce 1934 jsme se snažili po většině těchto kritikám vyhověti. Vyšetřování jsme ulehčili tím, že bylo rozděleno na dvě části. Dotazník vyplňují abiturienti doma předem, čímž se pracovní doba skutečného vyšetření zkrátí, takže mohly být přestávky a čas některých testů ještě prodloužen. O snaze přiblížit se co nejvíce individuálnímu výzkumu jsem se již zmínil. Ježto každá kritika jest dobré věci velmi na prospěch, bude třeba, abychom si

vytvořili soustavnou kontrolu svých výsledků a sledovali systematicky úspěchy a také (hlavně!) neúspěchy své práce. Proto jsem se také obšírně a otevřeně zmínil o výtkách, které nám byly i při této ovšem poměrně malé kontrole učiněny. Doufám, že nebude skeptikům a zásadním odpůrcům psychotechnického vyšetření důvodem k tomu, aby mne brali za svědka proti psychotechnice, jak se mi to již stalo při jiné příležitosti.

Nyní ještě se stručně zmíníme o stránkách pozitivních.

Nejvíce kladných kritik se vztahuje na vyšetřovací metodu. Dvacet tři posluchači dávají různými slovy výraz své spokojenosti nad tím, jak bylo vyšetřování prováděno, nejčastěji je při tom zvláště vyzdvihována všestrannost a důkladnost vyšetření.

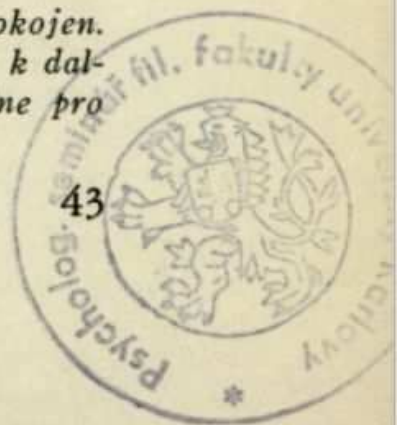
Důležitější však ještě než formální stránka vyšetření jest jistě kritika posudků. 16 posluchačů shledává výslovně svůj posudek správný a výstižný. Čtyři vyzvedají zvláště jeho zevrubnost a obsažnost.

Cituji některé výňatky:

„Je zajímavé, pokud jsem četl a slyšel posudky kolegů, že část těch, kteří ve škole platili za méněcenné, jsou shledáni nadprůměrnými, ba velmi nadprůměrnými a u mnohých to bylo naopak; myslím, že to bylo vždy správné, pokud jsem ty kolegy znal.“

„S výsledkem jsem byl úplně spokojen, byl výstižný. Vyšetřování bylo všestranné a podrobné. Některé dotazníky mi vlastně po prvé ukázaly moje sklony a záliby. Myslím, že by bylo dobré, častěji dělati podobné dotazy, neboť mohou vždy dáti látku k přemýšlení. Málokdy si sami kládeme takové důkladné a podrobné otázky o svém já a proto o tom nijak neuvažujeme. Tedy teprve takové důvěrné dotazníky nás jaksi vyburcují z našeho neplodného snění a donutí nás k myšlení o svých vlastnostech, zálibách a i nesprávnostech. Testy jsou dobré, ale mělo by tam býti více otázek, jak nahlízíme na některé jevy, události, třeba i politické. Zda schvalujeme určité mravní otázky nebo nějaké jednání.“

„S výsledkem psychotechnické zkoušky jsem byl úplně spokojen. Uhodla správně všechny mé zájmy a sklony a dala mi dobré rady k dalšímu postupu. Myslím, že každý abiturient, dříve než se rozhodne pro

své životní povolání, by se měl podrobit psychotechnické zkoušce, aby poznal dokonale sama sebe a své síly ani nepřeceňoval, ani nepodceňoval. Zdá se mi, že to není ani tak zkouška inteligence, neboť testy jsou velmi lehké, ale jakýsi pohled do našeho nitra, abychom poznali, k čemu máme sklon a k čemu se vůbec nehodíme. Zmýliti se snad ani nemohou, poněvadž zkouška je všestranná, zkouší se všechno možné.“

„Výsledek zkoušky mne překvapil co do přesnosti, s jakou bylo moje nadání a schopnosti oceněny. Se zkouškou jsem byl spokojen po všech stránkách.“ (V. S.)

„Způsob zkoušek se mi velmi líbil a zvláště to, že zkouška byla obsáhlá z různých oborů, rovněž tak dotazníky, že obsahovaly různé otázky, které snad by se zdály někomu zbytečné, ale u jednotlivce často hrají důležitou úlohu. Byly také upřímně zodpověděny.“

„Výsledek: překvapil mne, nečekala jsem jej tak dalece příznivý, po složení zkoušky čekala jsem posudek co nejhorší. Dal mi trochu více sebedůvěry, které jsem až dosud měla velmi málo. Líbilo se mi, že byl zevrubný a překvapila mne na mnoha místech jeho výstižnost. Doporučuji psychotechnickou zkoušku každému abiturientu co nejvíce, má jistě velký význam pro každého jednotlivce, může jej uklidnit, po případě i správnou cestu ukázat.“

„Metoda byla dle mého úsudku správná a velmi se mi líbila. Osobnost vyšetřujícího se mi velmi líbila, vnesl dle mého dojmu mezi nás jakýsi duch nadšení, pokroku a ušlechtilosti a připadali jsme si pod jeho vlivem jako dospělí. S výsledkem jsem byl velmi spokojen a odborné prozkoumání dodalo mi chuti ke studiu. Způsob, jímž byla zkouška prováděna, mohu jen chválit.“ (J. V.)

„Vyšetřování toto jest vzpruhou každému, takže jaksi radostněji jde na studie, když odborníci seznali, že je schopen pro studium na vysoké škole.“

„Úplně souhlasím se zavedením psychotechnických zkoušek na školách, neboť jsem přesvědčen, že obyčejná vysvědčení nám povídají příliš málo a ještě trochu překrouceně, ale myslím, že se i při těchto zkouškách bere ještě velký ohled na prospěch ve škole.“

O hodnotě psychotechnického vyšetření nemůže zajisté rozhodovati jen hlas těch, kdož se mu podrobili, i když jde o abiturienty, tedy osoby, kterým nutno přiznat určité oprávnění a také určitou schopnost k posouzení jak metody tak i výsledků. O vědecké stránce věci mohou rozhodovati zajisté jen odborníci a autor tohoto článku jim brzy poskytne příle-

žitost k obšírnější studii. Něco jiného jest však otázka účelnosti psychotechnického vyšetření a porady na konci středškolského studia. Tu stojí zajisté za uváženou, že asi 80 procent abiturientů (této ovšem malé skupiny) mělo z vyšetření osobní prospěch. Tato skutečnost jest pro posouzení účelnosti důležitější a směrodatnější než hlas toho (byť i odborníka), kdo nemá ke skutečnosti tak bezprostředního vztahu a jen z určitých všeobecných předpokladů vyvozuje, že psychotechnické vyšetřování abiturientů jest zbytečné. Zkušenost přesvědčuje o opaku, i když rádi připustíme, že je třeba dalšího zlepšení.

W. Simon, Doktor d. Staatswissensch. d. Univ. in Wien, Geschäftsführer d. Reichsarbeitsgemeinschaft für deutsche Berufsberatung in d. Tschechoslovakei (RAG)-Aussig

DIE PERSÖNLICHKEITSFINDUNG IN DER EIGNUNGSPRÜFUNG

Daß die Berufsberatung auch soziologische Gegebenheiten beachten muß, wenn sie erfolgreich arbeiten will, ist nicht strittig. Die Bedeutung der soziologischen Gegebenheiten wird aber meist als besondere Erfahrungsquelle für den Berufsberater neben psychologischem, ärztlichem Gutachten usw. angesehen. Indessen erweist nähere Analyse, daß die Berücksichtigung sozialer Faktoren schon zur Persönlichkeitsfindung nötig ist, jener Gewinnung eines Gesamtbildes der Person des Prüflings durch den Prüfer, die meist als reine psychologische Aufgabe angesehen wird.

Als psychologische Methode zur Persönlichkeitsfeststellung in der Berufsberatung ist in erster Linie die psychotechnische